

TÜRK DİLİ VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA TÜRK DİLİNİN KULLANIMI

Prof. Dr. Nüket GÜZ
Kültür Üniversitesi

Abstract

The paper entitled "Turkish Language and its usage in mass media" offers an approach from communication studies towards the Turkish Language Revolution and the change of Turkish language. The study approaches the language revolution and the recently emerging language misuse in the clear definition of communication studies. The methodical framework is established with André Martinet's functional descriptive approach.

"Bir ulusu ulus yapan öğeler o ulusun üzerinde yaşadığı toprak, ortak bir dil, ulusça paylaştığı bir ülküdür. Ulusal değerlerin varlığı, bütünlüğü, birliği "ulus" kavramı tanımlamasının içerisinde yer alır. Evrenselleşmenin yolu da bu öğelerin bilinçli bir biçimde benimsenmesine, korunmasına bağlıdır. Ulusal değerlerin yara alması yanında o ulus için bir çözünürlüğü de gündeme getirir. O nedenle ulusu ulus yapar öğelere iyi sahip çıkılmalıdır" (İmer 1976: 31). Sanırım bu değerlerden en önemlisi *dildir*. Çünkü dil iletişim kurmanın en önemli aracıdır ve dilde yaşanan her gelişme doğrudan ya da dolaylı biçimde toplumsal ve ekinel yapıyı etkiler. İnsan konuşan ve düşünen bir varlık olarak, bir başka deyişle doğası gereği duygu ve düşüncelerine dil aracılığıyla aktarır. Bu durumda kullanılan dil ve kullanım biçimi ne kadar etkiliyse kurulan iletişim de o denli güçlü ve etkili olacaktır hiç kuşkusuz. Dildeki herhangi bir bozukluk ya da düzensizlik iletişim engelleyerek, belki de onulmaz yaralar açacak ve açmazlara sürükleyecektir ulusu. Bunun nedeni, "küçük bir köy"e dönüşen dünyamızda, çeşitli dış etkenler sonucunda birçok yabancı öğenin her dilde, hemen hemen yerleşmesidir. Böylece, hiçbir dil tümüyle arı, temiz ve yalnız kendi öz kaynağından gelen öğelerle dolu değildir. Ulusların birbiriyle ekinel, toplumsal, siyasal ve vb. düzlemlerdeki alışverişleri ve etkileşimleri sonucu, dile giren bu yabancı öğeler ayırtına varılmaksızın, kimileyin bilinçsizce o

ulusun insanları tarafından benimsenir ve kullanıla gelir. Toplum, bu öğelerin anadillerindeki kötücül etkinin ayırına varmaz bile; anadillerinin yapısına uygun olup olmadığını da, anadillerini bozabileceğini de. Ancak, bir süre sonra, yabancı öğeler çoğalır, toplumun, ulusun bireylerinin yararlandığı ister yazılı ister sözlü biçimiyle, bireyler arasında kimi ayrılıklara neden olur: Yabancı öğelere karşı bir tepki başlar. “Dili daha çok yerli öğelerin egemen olduğu bir kültür dili durumuna getirmek amacıyla yapılan ve devletin desteğini kazanmış olan ulus çapındaki dili geliştirme eylemine ‘dil devrimi’ denir.” (İmer 1976: 31). Peki dil devrimi hangi etkenlerle gerçekleşir? Birinci etken ulusçuluk etkisiyle kendine dönüş, ikinci etken ise toplumsal ve kültürel ilerlemenin gereği olarak yeni kavramların ve bunların anlatımına yarayan sözcük ve terimlerin ortaya çıkışıdır.

Bir ülkeyi yok etmede en kestirme yolun dilinin yok etmekten geçtiğini söyleyen yalnızca George Orwell değildir hiç kuşkusuz. Sanırım, bu konuda haksız değil Orwell. Atatürk de Cumhuriyet’in kuruluş aşamasında tıpkı buna benzer sözcüklerle dilin önemi ve etkisi üzerinde durmamış mıydı? “Baylar, bu durum karşısında bir tek karar vardır. O da ulusal egemenliğe dayalı, bağımsız-koşulsuz tam bağımsız bir Türk devleti kurmak.” Tam bağımsız Türk devleti ancak yabancı sözcüklerden sıyrılmış, özgün, kurallı bir Türk dilinin oluşturulması ve benimsenmesiyle yaşayabilir. Yine ulusal dilimizle ilgili Atatürk’ün şu söyledikleri de çarpıcıdır ve düşündürücüdür: “Ulusal dil ve duygu arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin ulusal ve zengin olması ulusal duygunun gelişmesinde başlıca etmendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki dil bilinçle işlensin. Ülkesinin bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

Anadil

Türk dilinin durumu üzerine sık tartışmalar yapılmaktadır. İletişim ve bilgi çağında bireylerin anadillerini kurallara uyarak etkin ve etkili biçimde kullanmaları gerekmektedir. Ancak bu durum Türk dili için geçerli midir? Acaba dilimizi iyi ve doğru biçimde kullanıyor muyuz? Evet anadilimizi kullanıyoruz ancak anadilimizi geliştirmek ve arılaştırmak için çaba harcıyor muyuz? Bu çaba eğer söz konusu ise kitle iletişim araçlarının buna katkısı nedir? Bu soruların yanıtlarını bulmak sanırım biz, bilimle uğraşanlara, dilbilimcilere, aydınlara, okur-yazarlara ve tüm ulusa düşüyor gerçekte. Çünkü dil bilincini yitiren, dilinin gelişimine katkıda bulunmayan, dilini önemsemeyen bir ulus, düşünme ve düşünce üretme yeteneğini de yitirir. Türkiye’de bu durum en iyi biçimde gözlemlenebilir. Bu amaçla uzağa gitmemize gerek yok. Yalnızca sokaklarımızda dolaşmamız, dükkanların adlarına bakmamız,

çevremizi gözlemlememiz yeterli olacaktır. Örneğin Dante ocakbaşı, Star kuaför, Votre Beauté dergisi, Mesaj Tv, Number One FM. Bu örnekleri çoğaltmak olası. Zaten hepimizin bildiği ve ayırına vardığı bir durum. *Dil yozlaşması* üzerine Ahmet Oktay bir yazısında şunları söylüyor: “Yozlaşma, toplumun çeşitli sınıf ve katmanlarının kültürel ve ekonomi beklenti ufkunun serbest piyasa ekonomisi çerçevesindeki genişlemesini yansıttığı kadar *kimliksizleşme* olgusunu da yansıtıyor.” (Oktay 1997)

Dil Devrimi

Dil *yaşayan ve evrim geçiren, kendini yenileyen, değişen* bir yapıdır, dizgedir. Bu nedenle “dilın tıpkı insanlar gibi yaşadığı ve öldüğü” söylenir. Yaşayan ve ölü diller ayrımı bu düşünceden çıkmıştır. Yaşayan ve evrim gösteren ya da kanımca göstermesi gereken Türk dili için herkesin yapacağı bir şeyler vardır kuşkusuz. Ancak bu birşeylerin Atatürk’ün bildirisinde açıkladığı öğretileri doğrultusunda gerçekleştirilmesi gereklidir. Çünkü bu öğretiler Türk ulusu için tek aydınlık yoldur. Atatürk’ün bildirisi, Sevgili Hocam Prof. Dr. Berke Vardar’ın sözleriyle aktarıyorum, özü bakımından az gelişmişlik çemberine kırarak gelişme sürecine ulaşılmasını sağlayacak, bu türlü bir yönelişin her türlü koşulunu yaratacak ulusal ve yüce bir ülküyü dile getirir. Bildirinin, öğretilerin amaçlarına aykırı düşen her sapkın görüş ve davranış ise, az gelişmişlikten sıyrılmaya çabamızı etkisiz kılmak isteyen, ulusun çıkarlarını hiçe sayan sinsice bir karşıt çabanın, neredeyse bir karşı devrimin belirtisidir. Toplumu tümüyle kapsayan, bu nedenle tümüyle özümsemesi gerekli olan özgün bir dünya görüşü, görkemli bir bireşim, yüce esinli bir buyruktur Atatürk’ün bildirisi. Bu bildiri de her alanda yapılması gerekenler aktarılmaktadır Türk ulusuna. (Vardar 1977: 9-13). Atatürk “harf devrimi” yaparak, Arap abecesinin yerine Türk diline uygun Latin yazaçlarından oluşan *Türk Abecesini* benimsetmiştir. Atatürk 2 Eylül 1930’da

Türk dilinin varsıllığını vurgularken ayrıca bilinçli bir biçimde üzerinde çalışılması gerektiğini ve yabancı dillerin egemenliğinden Türk dilinin bir an önce kurtarılması gerektiğini de belirtmiştir. Atatürk devrimleri gibi onların da ayrılmaz bir parçası olan *Dil Devrimi*, Türk dilinin özleştirilmesinin ve geliştirilmesinin en etkin örneklerindedir ve hiç kuşkusuz bu Devrim, yüzyıllarca yabancı dillerin ve sözcüklerin baskısı altında, egemenliği altında bilincini, benliğini ve anlatım gücünü yitiren Türkçe’yi bağımsızlığa kavuşturmuş, geliştirmiş ve kendine yeter, yetkin duruma getirmiştir. “(...) dil devrimi yalnızca toplumsal düzlemde değil, bireysel düzlemde de haklı bir çaba olarak belirir. Kişi, bilinçli olarak, dilinde bir takım değişiklikler yapmak istiyorsa, kendisine sunulmuş olan bu dil, onun aradığı iletişim olanaklarını gerektiği gibi sağlayamadığı, ona aradığı güveni, aradığı rahatlığı veremediği

içindir.” (Yücel 1982: 14). Ayrıca Türk dili Atatürk’ün en çok üzerinde durduğu konuların başında gelir. Bu amaçla, ölümünden bir buçuk yıl kadar önce, III. Dilbilim Kurultayı’nın hemen ardından, Dolmabahçe Sarayı’nda kendi eliyle, *Geometri kitabı* hazırlamıştır. Atatürk, 1937 yılında basılan bu yapıtta, geometri alanına yönelik terimleri Türkçeleştirmiş ve bu alana, örneğin artı, beşgen, dikey, boyut, yüzey, eksi, gerekçe, orantı, konum, uzay, türev gibi Türkçe yeni terimler katmıştır. Yine bu amaçla, *Türk Tarih Kurumu* ve *Türk Dil Kurumu*’nu kurmuştur. Atatürk’ün Dil Devrimi hiçbir zaman geçmişi indirgeme işlemi olarak benimsenemez. Türk Dil Kurumundan önce, Türk Tarih Kurumunu kuran Atatürk’ün isteği, tarih ve ulus bilincini, tarih ve ulus bilgisini güçlendiren bir etken olarak gelişmesidir. Türk Dil Kurumu çeşitli bilimsel alanlardaki yabancı sözcüklerden dilimizi kurtarmaya yönelik çalışmalar yaparak, arı ve bağımsız Türk dili ülküsünün bilimsel ve ulusal yön kazanmasına yaramıştır.

Türk Dil Kurumu ve Türk Dili Üzerine Çalışmalar

Türk Dil Kurumu, Atatürk’ün önderliğinde ve katkılarıyla, 1932’de “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” adıyla kurulur ve 1937 ise Türk Dil Kurumu adını alır. Kurum, o zamana kadar dağınık, kişisel ve çoğunlukla birbirine aykırı düşünce

ve anlayışları bir yerde topladı. Atatürk, 1 Kasım 1932’de Meclisi açarken yaptığı konuşmada: (Bkz. Aksoy 1975: 31-32). “Türk dilinin kendi benliğine, aslında güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet örgütünün dikkatli, ilgili olmasını isteriz” diyerek urt içinde “söz derleme seferberliği” ve “dil seferberliği” başlatmış ve bir yandan da “dilimizde kullanılan yabancı sözlere öz Türkçe karşılıklar bulma ve terimleri Türkçeleştirme işlerine girilmiş, yazılı metinler taranarak anadilin sözcüklerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Atatürk için, “Türk dilinin kendi benliğine” kavuşturulması, onu kendisiyle özdeşleştirilmesine olanak bulunmayan “bir başka dil”den kesinlikle ayırmak zorunluluğudur. Bu anlamda Atatürk, konuşma dili/yazı dili ayrımı gözetmemektedir. Ona göre, “Türk ulusundanım diyen insanlar her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır.” Greimas’ın da dediği gibi “Belirli bir topluluğun bireyleri birbirleriyle anlaşabiliyorlarsa ya da anlaştıklarını sanıyorlarsa, hepsince paylaşılan bir ortak dil bulunduğu içindir. (Greimas 1976: 52). İşte Atatürk’ün de yapmak istediği Türk halkının her toplumsal katmanında kullanabileceği bu ortak dilin oluşturulmasıdır. Son altı yılında Tarih ve Dil Kurumlarının çalışmalarına katılan ve hem manevi hem akçal destek veren Atatürk Dil Kurumu’nun amacını şöyle belirlemiştir: “Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik, sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilimsel yöntemlere uygun olarak sağlamaya çalışmak.” Sonuçta Dil Kurumu,

iki belirli amaç doğrultusunda çalışmıştır: Dilimizi özleştirmek ve geliştirmek ve bu amaca ulaşmada iki yöntem benimsenmiştir: Atatürk'ün çizdiği doğrultuda devrimci anlayış ve bilimsel yöntem. Atatürk'ün örgütlü çalışması ve bilinçli çabaları sonucunda kurulan ve Türk dilinin gelişmesinde ve özleşmesinde kırk yılı aşkın bir süre hizmet veren Türk Dil Kurumu, ulusa kendi dilini sevdirerek, benimseterek, onu koruma bilincini uyandırmış ve bu bilinci yaymıştır.

“Bu çalışmalar sonucunda, 1944’de *ilk Türkçe Sözlük* hazırlanmış ve 1945’te *Anayasa dili sadeleştirilerek*, aynı yıl *ilk Türkçe Dilbilgisi kitabı* yayınlanmıştır.” (Kocaman 1994: 2). 1950’lerde yönetimin değişmesi Dil Kurumu’nu akçasal açıdan zora sokmuş ancak Nurullah Ataç ve onun gibi dil devrimi taraftarı arkadaşlarının katkılarıyla Kurum çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalara ek olarak 1951 yılında *ilk Türk Dili dergisi* yayınlanmış. 1960’lı yıllardan sonra, 27 Mayıs devrimiyle hızlanan dille ilgili çalışmalar sonucunda Sözlük yetkinleştirilmiş, Yazım kılavuzu oluşturulmuş, Tarama sözlüğü gerçekleştirilmiş, terim sözlükleri derlenmiş ve düzenlenen Dil Kurultaylarıyla Türk dilinin geliştirilmesi ve özleştirilmesi amacıyla özendirici çalışmalar yapılmıştır. 1980’lerin başında yıllar süren kara çalmalar, engellemeler sonucunu vermiş ve yeni yönetim Kurumu kapatma kararı almıştır. Devlet dairesi konumunu alan Kurum, sonraki yıllarda dili geliştirmek yerine geriletmiş ve tüm bilimsel çalışmaları neredeyse dışlamıştır. Türk dilinin Kurumun yokluğunda da geliştirilebileceğine ve özleştirileceğine inanan Kuvay-ı Milliye ruhu taşıyan aydınlar, gençler, bilim adamları çabalarını sürdürmüştür. Bilinçli yazarlarımız, bilim adamlarımız, öğretmenlerimiz, aydınlarımız, elden geldiğince arı bir Türkçe konuşup, elden geldiğince arı bir Türkçe’yle yazmak uğraşına girmişlerdir. Bu uğraş bir içgüdüye dönüşmüştür. Beşir Göğüş’ün bir saptamasına göre, Edebiyat dilimiz sözcük yönünden %90’ı aşan bir Türkçe’ye erişmiştir. Değişik uzmanlık dallarında Türkçe terimler yapılması uzmanların özel çalışmalarıyla sürmektedir. (Göğüş 1994: 15). Öyle ki, Dil Devrimine, özleştirmeye, arılaştırmaya karşı çıkanlar bile, Dil Devrimine gönülden inanarak bağlanan insanların diliyle konuşup yazmaktan kendilerini alamaz olmuşlardır günümüzde. Artık, özleştirme, birey düzeyini aşmıştır, toplumsal bir süreç niteliği kazanmıştır. Prof.Dr.Tahsin Yücel’in de belirttiği gibi, “Dil devriminin bugün ulaştığı düzey, sağladığı yadsınamaz başarı, yalnızca bu yolda harcanan ‘bilinçli’ çabaların değil, benliğini yeniden bulan bir ulusun böyle bir çabaya duyduğu derin gereksinimin de sonucudur.” (Yücel A.g.y: 41). Batılılaşma ve ulusallaşmanın etkisiyle, Atatürk devrimlerinden yola çıkarak, özellikle Türk dilinde köklü ve gözle görülür değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimler, hem dilimizin benimsenerek, sevilmesinde ve korunmasında hem de eğitim-öğretim ve ekin sel alanlarda kendini göstermiştir.

Bu köklü değişimin temeli Atatürk'ün “Bizim uyumlu, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir.” Sözleriyle belirlenmiştir. H.Veldet Velideoğlu'nun belirttiği gibi, “Harf devrimi kesinlikle dil devrimini, yani karma bir dil olan Osmanlıca'dan ulusal bir dil olan Türkçe'ye geçişi getirecekti ve nitekim getirdi. (Velidedeoğlu 1979: 15). Günümüzde dil üzerine söylenenler, dil üzerine yapılan çalışmalar bir gerçeği daha ortaya koymaktadır: Anadilimizin öğretimindeki yetersizlik, buna dayanarak anadilimizin savrukça, sapkınca kullanımı. E.Benveniste toplumun dilden, dilin toplumdaki ayrı düşünülmeceğini savunmuştur. Bir toplumun diliyle varolduğu gerçeğini kuşkusuz hiç kimse yadsıyamaz. Benveniste ekler: “Birey de dille var olur ancak. Çocukta bilincin uyanışı dilin öğrenilmesiyle aynı zamana rastlar, çocuğu birey olarak yavaş yavaş dil katar topluma” (Benveniste 1966: 25-29). Bu sözler ve savunumlar bizlere anadil öğretiminin ve bu dilin öğreniminde kitle iletişim araçlarına düşen görev ve sorumluluğun ne denli önemli ve büyük olduğunu vurgular niteliktedir. Çünkü dilin gücü yadsınamaz. Konfüçyüs'a bir ulusun tüm yöntemi kendisine verildiğinde ilk yapacağı şey sorulduğunda yanıtı: “İlkönce o ulusun dilini düzeltirdim” olur. Çünkü, O, dili düzgün ve bağımsız olmayan bir ulusun karmaşa ve iletişimsizlik ortamına gideceğini biliyordu. Örneğin, “egemen ülkeler, tarihte işgal ettikleri ülkelerde ilk olarak anadilin kullanımını yasaklarlar. Çünkü bilirler ki, anadil yasaklanmadığı sürece egemenlik altına alınan ulus, varlığını sürdürecektir ve bir süre sonra baş kaldıracaktır.” (Akgüner 1994: 1). Ya da Nuh'un torunlarının gökyüzüne ulaşmak için Babil Kulesi'ni tasarlama örnek olarak verebiliriz. Bu söylenece, insanların ortak bir dili kullanma isteklerini vurgular niteliktedir. Bu örneklerden yola çıkarak, dilin, anadilin uluslar için özgürlüğün, bağımsızlığın simgesi sayıldığı söylenebilir.

Tdk Sonrası Ve Türk Dilinin Kirlenmesine İlişkin Çözümler

İnsanların ortak denebilecek temel özelliğidir dil. Nermi Uygur dille ilgili sunları söylüyor: “Dil kadar kesintisizce yeryüzünü kaplayan bir insan başarısı daha yok. Dilsiz olamıyor insanlar. İnsanın öbür adı ‘konuşan’ olmalı” (Uygur 1989: 12). Her insanın bir dili, her ulusun bir dili var. Anadil biçiminde tanımlanan bu dil, temeldir, günlük dilimizdir, duygularımızı, düşüncelerimizi, umudumuzu, sıkıntımızı, üzüntü ya da sevincimizi en iyi ve etkin aktarabildiğimiz dildir anadil. Macit Gökberk'e göre “de “Herkes için en anlaşılır, en aydın dil kendi anadilidir.” (Gökberk 1967: 72-73). Bu çerçevede, anadilimizin bizim için en açık, en belirgin, en yalın dil olması çocukluğumuzdan beri alışageldiğimiz, öğeler arasındaki bağıntıları açık, belirgin ve kesin bir biçimde bilmeden de olsa, sezebildiğimiz bir dizge niteliği

taşınmasından, bize göre tutarlı bir bütün oluşturmasından ileri gelmesinden olsa gerek. A. Martinet'nin bir dil tanımında da aynı bulgularla karşılaşmıyor muyuz? "Her dil, 'deneyim verilerini', daha açık bir deyişle, içinde yaşadığımız dünyanın 'özel bir çözümlenmesini' içerir; bunun için de 'her birimizin dünya konusundaki görüşünün, son çözümlenmede, çocukluğumuzda öğrendiğimiz dilin dilbilgisel ve sözlükbilimsel yapısıyla belirlendiğini'" vurgulamaktadır Martinet (Martinet 1980: 3). Bu nedenle, eğitimin anahtarı anadildir görüşünü savmak, sanırım doğru ve yerinde bir görüş. Çünkü anadil, bireyin gelişmesinde, özgür ve eleştirel düşünmesinde ve yaşamını başarıyla sürdürmesinde belirleyici hatta birincil derecede önemli bir etkidir. Bilim ve kültür Emekçileri Sendikası Eğitim ve Dil Merkez Komisyonu "Anadili Eğitimi Programları ve Özgür Düşünce" başlıklı raporunda bu düşünceyi destekler nitelikte: "Anadili eğitimi bireyin toplumsal, sosyal bir varlık olarak gelişmesinde, dünyayı ve içinde yaşadığı çevreyi algılama ve yorumlamasında, özgür ve eleştirel düşünebilmesinde, ilkokuldan başlayarak tüm eğitim basamaklarında ve daha sonra da bir yetişkin olarak sürdüreceği yaşamında başarısında temel belirleyicilerden bir tanesidir. Bu nedenle bilimsel temellere dayalı bir anadili eğitimi insanlık hakkıdır."¹ Rapordaki bir başka saptama ülkemizdeki okul programlarında ne dört temel dil beceresi ne de dilbilgisinin öğretiminin yetkin bir biçimde gerçekleştirilemediğidir ne yazık ki. Yapılması gereken öncelikle, yine bu rapora göre, dil ve kültür zenginliklerinin bilimsel bazda değerlendirilmesi gereğidir. Sorun, "politik" düzlemde çözümlenebilecek bir sorundur. Özellikle üniversitelerimizde, Türkiye'de konuşulan dillerin sistemli bir biçimde incelenebilmesi için gerekli koşulların yerine getirilmesi, bu anlamda soruna daha gerçekçi bir yaklaşımla eğilimi sağlayacaktır. Gerçekten de sorunun çözümü, program geliştirme çalışmalarında, ders kitaplarının hazırlanmasında, öğretmen yetiştirme sürecinde alanlararası bir çalışmayı gerekli kılmaktadır.

Anadilimiz, Türkçemiz güçlü bir dil, ancak sürekli yenilenmekte. Ayrıca bir kirlenme süreci içine girmiş Türkçemiz. Bu tür kirlenmenin önlenmesi, düzeltilmesi olanaksız görünmekte. Dil bir kez kirlendi mi arıtılması, temizlenmesi çok güç. Uzmanlar, bilimadamları bu kirlenmenin, yozlaşmanın toplumun yapısındaki göç olgusuna, gecekondulaşmaya bağlıyor. Ancak devletin, yöneten kesimindekilerin dili de ulusu, toplumu etkilemektedir. Örneğin TBMM'nin genelgelerinde, Başbakanlığın yayınladığı bildirimlerde, kimi sözcükler yazım yanlışlarıyla dolu. Yaklaşık 500 bin sözcük içeren İngilizce, yine yaklaşık 400 bin sözcük ile Almanca'nın yanında Türkçe'de yalnızca 90 bin sözcükle derdimizi anlatmaya çalışmanın bizi zorlayabileceği söylenir. Bu zorlanma öncelikle çeviri konu olduğunda duyumsanır sanırım.

¹ <http://www.milliyet.com.tr/1998/03/07/haber/z2.html>, 26.11.1999, 11.56

Dili konuşan bireylerin de sözcük dağarcığının kısıtlı oluşu da eklenirse ortaya çıkan durum daha ürküntü vericidir. Örneğin, “günlük yaşamın bütün değerlerini kavrayan ve meselelere aydın yaklaşan bir donanımlı siyasetçinin bin kelime ile konuştuğu söyleniyor. Orta eğitilmiş bir Anadolu delikanlısı 240 kelime ile konuşuyormuş. Meydanlardaki Türk Siyaseti 500 kelimeye sığdırılmış”² Türk dilinin öbür yabancı dillere oranla varsıllığı tartışılırken, birey düzleminde karşılaşılan bu dilsel yetersizlik konusunda ne söylenebilir?. Bir başka çarpıcı örnek: “Cezaevleri Genelgesi”nde ortaya çıktı. Bu genelgenin tümce düşüklükleri ve düzensizliği ve yazım yanlışlıkları nedeniyle, genelge tam on kez yazıldı. Sabah gazetesindeki haberde, Adalet Bakanı Türk’ün kullanılan dili beğenmediği ve yanlışlar nedeniyle “üst düzey bürokratlarına” yazım kılavuzu dağıttığı söyleniyor. Vural Sözer’in bu bağlamda, oluşturduğu **Dil Haşlama, Çobansalatası** ve basıma hazırladığı **Baba Tatlısı** sözlük ve kılavuzlarından söz etmeden geçemeyeceğim (Bkz. Sözer 1997). Hazırladığı kılavuzların amacını, Sözer’e göre, kimseyi şöyle ya da böyle yazmaya yönlendirmek değil. Yazmaya oturan herkesin, doğru yazmasına yardımcı olmak, “kalbe gitmek için mideden geçen yolun biraz da beyne uğramasını sağlamak” yalnızca. Güzel dilimiz Türkçenin tadına varmak isteyenler için kurduğu bir sofradır: Yazım kılavuzu, deyimler sözlüğü ve atasözleri sözlüğü Sözer’in.

Dildeki kirlenmenin bir başka boyutu bilimsel alanda gözlemlenmekte. Bilimin içinde bulunduğu aile, eğitim, din, iletişim bir toplumun kurumlarından ve bu kurumlar toplumsal kültürü ve ulusal kimliği oluştururlar. Ancak dil bu kurumlardan belki de değil hiç kuşkusuz en önemlisidir. Dilbilim dallarında “bilimsel düşüncenin taşıyıcısı ve eğitim aracıdır(...) Aynı biçimde benimsenmesi gereken bir dil değildir bilim dili ve ulusal bir dilin bir bölümüdür.” (Sarıtosun : 141)

Bilim dili en genel tanımıyla, elde edilen bilgilerin sözlü ya da yazılı biçimde, özel kavramlar, sözcük ve terimlerle aktarılmasında kullanılan dildir. Bu dil, bilimadamları, uzmanlar, bilimle ilgilenenler arasında bilgi alışverişini sağlar. Bu durumda yabancı sözcük ve egemenliğindeki bir dil aracılığıyla bilgi alışverişi, iletişim de olanaklı olmayacaktır. Sonuç olarak, çağdaş araştırmalar yapabilmek, veri ve bulguları yayımlayabilmek ve bunları eğitim, bilişsel düzlemde uygulayabilmek için tutarlı, açık bir bilim dili gereklidir. Bu dil, teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmamalı, tıpkı Türkçe gibi yenilenmeli ve varsıllaşmalıdır. Kendi dilimizle düşünmeli, bilim yapmalıyız. Ellerin diliyle düşünemez, bilim yapamayız!”. Çünkü dil ve düşünce arasındaki ilişki, anlama,

² Yılmaz Karakoyunlu, “Güzel Türkçe Doğru İmla...” Sabah, 26.9.1999, www.garildi.sabah.com.tr/cgi-bin/sayfa...w+40/ysabah/9909/26/t/y22.html+Türk+diili

yaratma ve algılamanın ancak anadil aracılığıyla etkin ve etkili biçimde gerçekleşebileceğini gösterir. Örneğin “kriter” yerine “ölçüt”; “output” yerine “çıktı”; “jeneratör” yerine “üreteç”; “donör” yerine “verici” diyebiliriz ve bu sözcüklerle iletişim kurabiliriz. Öyleyse öncelikli yapılması gereken yabancı sözcüklerden dili bir an önce temizlemektir. Dili yabancı sözcük egemenliğinden kurtarmak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Ancak, kimi uzmanlar, kitle iletişim araçlarının da bu kirlenmede önemli işlev gördüğünü belirtmektedir. Örneğin, değişik bir gazetecilik biçimi yaratılmaktadır. Okuru şaşırtmak, dikkatini çekmek amacıyla çok sayıda yabancı sözcük kullanımı gözlemlenmektedir.

Ancak, öncelikle kitle iletişim araçlarının dil üzerine sorumluluğunu ve etkisini de ele almak gereklidir. Çünkü bilindiği gibi, bir toplumun dilinin doğru ve güzel kullanılması gereken yerlerden biridir bu araçlar. Özellikle tecimsel radyo ve televizyonlarda göz göre göre bir Türkçe kıyımı yaşanıyor. Bireyin toplumsallaşmasında, eğitim ve kültür düzeyinin artmasında etkin işlev gören görsel-işitsel ve yazılı basında artık “Medyatik dil” oluşumu gözlemlenmekte.³ Bu yaklaşım doğrultusunda, bireylere farklı bir yaşam biçimi sunuluyor. Bireyin dikkatini, ilgisini çekmeyi amaçlayan kitle iletişim araçları dili bu denli kirlenmesinin sonuçları düşünülmemekte. Yine bu yaklaşım doğrultusunda, argo, küfür, v.b.; düzensiz, kuralsız tümce kuruluşları; başı sonu belli olmayan tümceler; Türk abecesindeki harflerin İngilizce ya da başka bir yabancı dilde okunması (TV-[ti:vi:]; HBB-[eyçbibi] gibi); yabancı sözcüklerin Türkçe biçiminde kullanılması (şoke olmak, redakte etmek, sübvans etmek gibi) göze çarpmaktadır. Kitle iletişim araçlarında yazım okuma yanlışları dışında sözdizim ve mantık yanlışları da dikkat çekmektedir. Örneğin, “Kimse onun gibi elbise taşıyamaz”, “Geri kalan beraberliğimiz devam ediyor”, “Bütün full konsantremi çocuğuma veriyorum”, “Milkanızı ve başınızı serin tutun, okey?”, “Ölü kaybı olmamıştır”, “Yer yer üç metreyi bulan kar yağışına rağmen”..gibi tümceler ne anlatmak istediği bilmiyorum. Bu örnekleri, Feyza Hepçilingirler’in “Türkçe Off” adlı yapıtından çoğaltmak olası (Bkz. Hepçilingirler 1998). Ancak bilinmelidir ki, bu kirlenme toplumu bütünüyle etkilemektedir. Kitle iletişim araçlarının dili bu biçimde kirlenmesi sonucu kendi kendimize yabancılaşıyoruz. “düşünmeden konuşan”, “Sesletme, eklemleme”den anlamayan kişilerin haber sunduğu, argo ve küfürlü sözcüklerle köşe yazılarının yazıldığı göz önüne alınırsa, kirlenmenin bir an önce önüne geçilmelidir. Kitle iletişim araçlarının kültür işlevi doğrultusunda bireyler ekrandaki, gazetelerdeki ürünleri tüketiyor, reklamlardaki sloganları sözcük dağarcığına katıyor. Öyleyse anadilimizi sakınmak adına ne yapılıyor? Diğer ülkeler ne yapmış? Diye soruyorum kendi kendime. Yanıtlar gerçekte oldukça

³ Nüket Güz (Prof.Dr.) “Medyatik Dil”, Günaydın Gazetesi, 24.9.1993

olumlu. Çünkü dilimizi sakınmak adına kimi çabalarımız yok değil. Bu çabanın nedeni Türkçe'yi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak ve temel değerimiz Türkçe'nin ulusal bir dil niteliğiyle gelişip yenilenerek, yaşamasını ve yayılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda yine Sabah gazetesinde yayımlanan bir habere göre, hazırlanan Medeni Kanun Tasarısı'nın dili yenilenmiş; "Karr" sözcüğü yerine "kadın"; "reşit" yerine "ergin"; "cemiyet" yerine "dernek"; "hata" yerine "yanılma" gibi düzeltmeler var.⁴ RTÜK, kimi filmlerin yayınlanmasını yasaklamıştır. Gerekçe, Türkçe'nin bozuk olması ve doğru düzgün tümcelere yer verilmemesi. Bu yasak özellikle "Şaban" filmleri için geçerli. Ayrıca, Türkçe'nin korunmasına yönelik bir yasa önerisinde bulunulmuştur. Bu öneriye göre, Radyo ve televizyonlarda sunuculuk ve haber sunuculuğu yapanlar Türkçe'yi yanlışsız kullanmalı ve bu konuda "Sunuculuk Belgesi" almalıdırlar. Bu belge, Türk Dil Kurumu'ndan üç, Devlet Tiyatrolarından iki, RTÜK'ten bir, TRT'den bir, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden bir ve Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nden bir üyeden oluşan bir Kurul tarafından verilecek. Ancak bu tür baskılar dile ne denli yarar sağlayacak?

Türk dilinin gelişimine katkıları tartışılır kurumların çalışmaları ne denli sağlıklıdır?

Dil konusundaki yabancı hayranlığının bir an önce yok edilmesi gerekmektedir. Artık çocuklara bile yabancı adlar koyma gibi bir eğilim var toplumda. Yiyip içtiğimiz, kullandığımız ürünlerle ilgili en ayrıntılı bilgiler, kullanma kılavuzları başka dillerde. Oysa yapılan bir araştırmaya göre Türkçe, İngilizce, Fransızcadan sonra altıncı sırada yer alıyor. Anadilimiz Türkçe'mizin yabancı sözcüklerden korunması için tehlike çanları uzun yıllar önce çalmaya başlamıştı, gerekli uyarılar henüz daha erkenken verilmeye çalışılmıştı. Ancak tüm bunlara nasıl engel olunur?, Dilimiz nasıl korunur?, sorunlar Yasayla giderilebilir mi?

Bu bağlamda, aralarında Mısır'ın da bulunduğu birçok ülkede dilin korunması ile ilgili yasalar düzenlenmiş ancak bunlar gerekli özleşmeyi ve arınmayı sağlamış mıdır acaba? Örneğin *Fransa*'da çıkartılan *Dil Koruma Yasası* Fransız diline yerleşme tehlikesi gösteren, özellikle İngilizce sözcüklerden dili arındırmak ve yerine Fransızca sözcük üretmek amacıyla çıkartılmıştır. Benzer bir yasa Almanya'da, İsviçre'de ve Avusturya 'da, dilin özleşmesine, dilbilgisinin ve yazımın yalınlaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla çıkartmışlardır. Bu doğrultuda Fransızlar *Dil Günrüşü* adı altında bir uygulama başlatmış ve bu uygulamaya göre yeni bir gereç ya da buluşa Fransızca ad verilmesi konusunda karara varmışlardır. Böylece yabancı

⁴ Bayan Sabah, 11.10.1999.

sözcükler dile girmeden karşılıkları bulunarak ya da kendi dilinde türetilerek yozlaşmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Oysa bu türden bir uygulama ülkemizde tepki çekmiş ve türetilen kimi sözcükler “uydurma”, “gereksiz” biçiminde değerlendirilmiştir. (televizyon-uzgörec gibi) Bu bağlamda, Fransızlar “*Fransız dilinin kullanımına ilişkin 4 Ağustos 1994 tarihli ve 94/665 sayılı Fransız Yasasını*” çıkartarak eğitim, çalışma, kamu ilişkileri ve hizmetleri için kullanılacak dilin Fransızca olduğunu, kitle iletişim araçlarında her türlü reklam ve tanıtım için aynı kuralların geçerliliğini koruduğunu ve bilimsel çalışmalarda Fransızca’dan yararlanılması gerekliliğini vurgulamışlardır. (Week-end: fin de semaine; fax: télécopie gibi) Bu çalışmalar ayrıca kurumsal düzeyde de yapılmaktadır. Örneğin “Almanların Duden Enstitüsü, Fransızların Akademi’leri, İngilizlerin Kraliyet Dil Kurumları birer dil yetkesi olarak hem ortaklaşalık sağlamakta, hem dilin gelişmelerini gözeterek yeni kurallar düzenlemelerini gerçekleştirmekteler.” (Salman 1998: 313).

Aynı biçimde, “*Türk Dilinin Kullanılmasına İlişkin Kanun Tasarısı*”nın birinci maddesini göre, “Anayasamızın üçüncü maddesine göre Türkiye Devleti’nin dili Türkçe’dir” bu madde Anayasamızca “değiştirilemez” ve “değiştirilmesi teklif edilemez” hükümleri arasındadır.⁵ Bu anlamda, Devlet dili olarak Türkçe, Türk milletinin birlik ve bütünlüğünü temsil eder ve Türkiye’de ya da Türkiye dışında yaşayan bütün Türkleri birbirine bağlayan kutsal bir bağ görevini üstlenir. Bu Tasarıya göre, tecimsel yazışmalarda, fatura yazımlarında Türkçe kullanılması zorunlu kılınmıştır. Ancak kimi uzmanlar, dilin yasası olmayacağını, dilin ancak bilinçli, eğitmeyi bilen, dilini güzel ve doğru kullanan bireylerce korunabileceğini savunuyor. Bunu da dilin gerek sözdizimsel gerek sesbilimsel-bürünbilimsel kurallarına uyarak gerçekleşebilir. Dilbilimci olarak bizler dilin yasayla korunamayacağını, özleşemeyeceğini çok iyi bilmekteyiz. Böylesi bir yasa ancak yabancı sözcük kullanımlarından caydırıcı nitelikte ya da uyarıcı nitelikte olabilir. Öyleyse ne yapmalı? İş, bu durumda, dilbilimcilere, eğitimcilere, dile egemen eğitmenlere kalmakta. Dilimizin kurallarına uyan, dilini seven, okuma alışkanlığı olan, ekinsel değerlerinden ödün vermeyen bireyler yetiştirme zorunluluğu yeniden doğmuştur. Dil kullanımının herşeyden önce bir seçim sorunu olduğunu biliriz. Bu nedenle, her dilde bireylerin deneyimleri sonucu elde ettiği veriler değişik biçimde düzenlenir, adlandırılır. Konuşurken, yazarken yeni sözcükleri seçer, yeni duyduğumuz deyişleri kullanır ve belki de sık sık dilin sınırlarını zorlar, sıkıntıya gireriz. Ancak biliriz ki, dili doğru ve düzgün kullanmak bireyin bilgi birikimi, deneyimleri, eğitim durumu ile yakından ilgilidir. Birey bu birikimleri sonucunda dildeki seçimini yapar.

⁵ Bkz., R.Küçükdoğan, N.Sarı, “Dil Üzerine Düşünceler”, *İletim Gazetesi*, 20.3.1997, s.12

Dilin kendi içinde ve istediği oranda değişim ve dönüşüme uğradığı bir gerçektir. Başka bir gerçek ise bu değişimin toplumsal, siyasal ve ekinsel düzlemdeki değişimlerin bir yansıması sayıldığı ya da yoğun çağdaşlaşma sonucu gerçekleştiğidir. Ancak, yozlaşmaya başlayan, kirlenen dilimizi bu durumdan kurtarmak sandığımız kadar kolay değil. Çünkü dil bir kez kirlendi mi arıtma için çok çabalamak gerekir!. Bir başka sorun, dilimizdeki çeviri çalışmaları ve bu çalışmalarda yabancı sözcüklerin tümüyle çevrilemediğinden Türk dilindeki kirlenmenin daha da artması.

Çözümleri nerede aramalı? Öncelikle yazarların, ozanların, yazılı ve görsel-işitsel basın –yayın çalışanlarının, siyasacıların ve eğitimcilerin her birinin topluma karşı üstlendikleri eğitime görevini kendilerine yeniden anımsatmalı ve çocuklarımıza, gençlerimize seslenirken kullandıkları dilin yabancı sözcüklerden arınmış Türkçe'nin dilbilgisi ve yazım kurallarına uygun bir dil olması gerektiğini hiç unutmamalı. Yaşamı simgeleyen ve yaşayan dil, çağdaş Türkiye'nin ve Cumhuriyetimizin de simgesidir. Günümüz Türkiye'sinde Atamızın ilke ve devrimlerine sahip çıkan ulusumuzun aynı duyarlılığı 1932'de kurulan ancak 80'li yıllarda kapatılan Türk Dil Kurumu'nu yeniden kurulmasına göstermesi ya da en azından kullandığı dili, Türkçe'nin sürekliliğini ve arınmasını sağlayacak çalışmaları sürdürmesini diliyorum. Bu duyarlılığı örnek alarak dil bilincini, dil sevgisini yükseltmek, yeşertmek dileğiyle.

Kaynakça

- Akgüner, Tayfun (Prof.Dr.) (1994) "TRT ve Türk Dili" *VIII. Dilbilim Kurultayı Kitapçığı*, İ.Ü.İlet Fak Yay.
- Aksoy, Ömer Asım (1975) *Özleşen ve Gelişen Dilimiz*, TDK, Ankara.
- Bayan Sabah*, 11.10.1999.
- Benveniste Emile (1966) *Problèmes de Linguistique Générale I*, Gallimard, Paris.
- Göğüş, Beşir (1994) "Türk Dilinde Gelişmelerin Öğretim-Eğitim Etkinliklerine Yansıması" *Dilbilim Araştırmaları*.
- Gökberk, Macit (1967) "Millet oluş yolunda dil davası" *Dil Devrimi Üzerine*, TDK Yay., Ankara.
- Greimas A., Julien (1976) *Sémiotique et sciences sociales*, Seuil, Paris.
- Güz, Nüket (Prof.Dr.) "Medyatik Dil" *Günaydın Gazetesi*, 24.9.1993.
- Güz, Nüket (Prof.Dr.) (1994) "İletişim ve Dil" *VIII Dilbilim Kurultayı Kitapçığı*, İ.Ü.İletişim Fak. Yay.

Hepçilingirler, Feyza (1998) *Türkçe Off*, Remzi Kitapevi, 5. Basım, İstanbul.

<http://www.milliyet.com.tr/1998/03/07/haber/z2.html>, 26.11.1999, 11.56

İmer, Kamile (Dr.) (1976) *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Karakoyunlu, Yılmaz “Güzel Türkçe Doğru imla...” *Sabah*, 26.9.1999, www.garildi.sabah.com.tr/cgi-bin/sayfa...w+40/ysabah/9909/26/t/y22.html+Türk+dili.

Kocaman, Ahmet (Prof.Dr.) (1994) “Cumhuriyet, Dil Devrimi ve Ötesi” *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yay., Ankara.

Küçükerdoğan, Rengin, Sarı, Nilüfer “Dil Üzerine Düşünceler” *İletim Gazetesi*, 20.3.1997.

Martinet, André (1980) “Une langue et le monde” *Dilbilim V*, Yabancı Diller YO., İstanbul.

Oktay, Ahmet “Türkçem, Benim Ses Bayrağım” *Milliyet Gazetesi*, 4.1.1997, Cumartesi

Salman, Ersin (1998) “Dil Kirlenmesi ve Medya” *Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı*, TRT Yay.

Sartosun, Nadiye “Türkiye Türkçesinde Bilim Dili ve Terim Sorunu” *VIII.Dilbilim Kurultayı Kitapçığı*.

Sözer, Vural (1997) *Dil Haşlama*, Barajans Yayınları, İstanbul. Ayrıca (1997) *Çobansalatası*, Barajans Yayınları, İstanbul.

Uygur, Nermi (1989) *Dilin Gücü*, Ara Yay., İstanbul.

Vardar, Berke (Prof.Dr.) *Dil Devrimi Üzerine*, Yankı Yay.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (1979) “Yazı Devriminden Dil Devrimine” *Yazı Devrimi*, TDK yay., İstanbul.

Yücel, Tahsin (Prof.Dr.) (1982) *Dil Devrimi ve Sonuçları*, TDK Yay., Ankara.